

csak Kosztolányi és Babits is, vagy mint életművének időt álló részében Veres Péter. Vitájuk a munkásirodalomról mégis, vagy éppen ezért, érdekes lehet a mai olvasónak. S alkalmat adhat fontos konzekvenciák levonására az irodalom társadalmi gyökereit, népi karakterét és egyetemességét illetően. E következtetéseknél arról se feledkezzünk meg, hogy vitájuk annak a Móricz Zsigmondnak a lapjában jelent meg, aki egyszerre volt egyetemes, a maga paraszti világát is képviselő és a *Nyugat* nagy nemzedékét is reprezentáló, halhatatlan alakja irodalmunknak.

MAJOR OTTÓ

„Munkásirodalom”

Írta: Kassák Lajos

Kedves Zsiga bátyám, felszólítottál, hogy írjak cikket a munkásirodalomról. Sajnos, legjobb igyekeztem mellett sem tudok a feladatnak megfelelni. Hogyan írhatnék arról, ami meggyőződésem szerint nincsen. Hosszú éveken át foglalkoztam a kérdéssel s végül is kétségtelenül rá kellett jönnöm, hogy tévedés azt hinni – a nagy alkotó irodalom problémáin belül adva vannak a polgári, a paraszti és munkásirodalom külön sajátos problémái is. Tulajdonképpen mit is értünk külön-külön polgári, a paraszti és a munkásirodalom fogalma alatt? A polgári, paraszti vagy munkásosztályokból származó egyének irodalmi munkásságát-e, vagy pedig származásra való tekintet nélkül, mindazoknak fáradozását, akik a polgári, paraszti, vagy munkáséletforma köréből veszik irodalmi témájukat? Az előbbi csoporthoz tartozik például Gorkij, az utóbbihoz Tolsztoj. Elfogultság nélküli állíthatják-e azt, hogy Gorkij munkásirodalmat, Tolsztoj pedig a felső tízezrek irodalmát művelte? Nem inkább az válik-e előttünk világosabbá, hogy a két nagy alkotó szellem, osztályának lemarasztaló és deformáló befolyása ellenére is a szociális és humánus szellem egyetemes képviselője. Az az érzésem, hogy a művészetnek ilyen osztályhoz kötése, részletekbe tagolása inkább az alkalmoszerű helyzetnek kihasználására törekvő politikai ügy, semmint az alkotó szellemé. A politikus, mint minden emberi megnyilvánulást, a felületes gondtalanságot, vagy az összezavartságból származó kétségbeesést, ugyanúgy a saját célja érdekébe kívánja és tudja állítani, mint a művészetet. S kisebb baj lenne, ha csak a kész produkciót sajátítaná ki és alkalmazná ilyen értelemben, de láthatjuk, hogy fizikai erőszakkal, vagy a rábeszélés módszereivel magát az alkotót is szolgálatába akarja állítani oly módon, hogy feladatokat tűz elé, szerepvállalásra kényszeríti s így illuzorikussá iparkodik tenni előtte egyéni fejlődésének elemi lehetőségeit. S ez így nagyon helyesen is van. A maga területén álljon ki minden-

ki százszázalékos eltökéltséggel, vélt igazságai és helyesnek tűnő célkitűzései mellett. A politikusoknál ez így is történik, sajnos azonban nem mondhatjuk ugyanezt az írókra. Elődeink egészen másként csinálták, mint a mi korunk alkotói. Hogy érvényre juttassák énjük legfelsőbb világát, ha kellett, szembefordultak istennel és emberrel, a megmerevedett dogmákkal csakúgy, mint a gyakorlati élet kis praktikáival. Nem a vallás, nem az osztály és nem a faj képviselőt tartották hivatásuknak, hanem az egyre megszébbblátó és egyre magasabbra törő szellem erőit iparkodtak kifejezni mennél áthatóbb intenzitással és mennél gondosabban szerkesztett formában. Szent Ferenc irodalma éppen ezért nemcsak a keresztényeké, hanem az emberiségé lett, mint ahogyan Gorkij irodalmát nemcsak az anyagi rabszolgaságból felszabadulni vágyó proletárok becsülik nagyra, hanem a szabad érzelmű polgárok, sőt a humánus szellemű arisztokraták is. Bárha a szociális osztálytagozódás nemcsak materiális, hanem szellemi bélyegét is ráüti egyedeire, mégis minden osztály kitermeli magából azokat a magasabb rendű, fejlődésre képes egyéniségeket, akiből a célzatosan felállított korlátok ellenére is nyilvánosságra törnek azok a maximális erők, amelyek az ember egyetemes sorsát tükrözik. Mennyit írtam már a pártpolitikusok erőszakoskodása ellen, az irodalom védelmében s csodálatosképpen nézeteim hangoztatása miatt az írók nem kevésbé ütöttek fejbe, mint a politikusok. Szinte már restellek ismét ellentmondani ezeknek az alkalmi csetepatékba nyakig belevezesztett íróknak. Hogyan magyarázzam meg nekik világosabban, végre az ő számukra is félreérthetetlenül, hogy a fórumi sikeréért feladták a végső győzelemre törekvő harc folytonosságát, annyira rácsodálkoztak a jelen felületi tüneteire, hogy szemük előtt bezárultak a perspektívák, s mikor azt hitték, hogy hivatásuknak élnek, kimerültek az alkalmi szerepek megjátszásában... Kedves Zsiga bátyám, ennek az állításomnak az igazsága mellett olyan példát hozhatok fel, mint a napjainkban nagy garra! kezdődő és siralmasan önmagában összecsukló falukutatók, vagy a Márciusi Front íróinak tragikomédiája. Nem kívánom most elemezni, hogy ezek az írók egytől-egyig valóban írók voltak-e, de ha együttvéve íróknak nevezzük őket, akkor kegyetlenül szép példáját szolgáltatott annak, hogy mi nem az író emberi feladata, ha valóban embertársai szolgálatára kíván lenni. Munkásságuk első korszakában maguk és politikai barátaik is, nyilván teljes jóhiszeműséggel, úgy gondolták, paraszti származásuk úntig elég ahhoz, hogy hangot adjanak és célt jelöljenek ki a paraszti népesség életfejlődésének. Elképzelésük a megteendő útról és beteljesítendő célról szinte gyermekesen naiv s a múlt század romantikájával annyira telített, hogy álomképüknek a szembeötlő külső erők nyomása nélkül is össze kellett omlani, szét kellett morzsolódnia az önmagukban rejlő, idejében fel nem ismert és mély tradíciókban gyökerező ellentmondások miatt. Íme az osztályírók, akik alaptermészetüknél, szűk látókörükénél és rövid lélekzetű dinamikájuknál fogva semmivel sem mások a gettó íróinál. Egy bezárt világban élnek s ezt a világot sem gazdasági, sem szellemi vonatkozásban nem tudják belkapcsolni az egyetemesebb világ gazdasági és szellemi áramlataiba. Ha szigorú tárgyyszerűséggel igazságosak akarunk lenni, akkor ma már felvethetjük a kérdést, hogy ezek a paraszti származású írók a mai politikai

káoszban nem többet ártottak-e a parasztság emberi ügyének, mint amennyit használtak? Tudniok kellett volna, hogy paraszti problémák nincsenek a nagy társadalmi problémáktól függetlenül. Az osztályok tagozódását, anyagi és szellemi állapotát nagy részben az általános társadalmi rend, a termelés és elosztás formája és a kultúra kisajátításának foka határozza meg. Aki tehát a parasztság, vagy munkásság sorsán javítani akar, annak a különböző helyzetű tényezőket össze kell látnia és a győzelem reményében a rendszer ellen indít mozgalmat, vagy ha író, belső szükségletből olyan irodalmat alkot, amely a dolgokra általában rányitja az ember szemét s általában érzékennyé és nagyobb igényűvé formálja. S ha ez így van, kedves Zsiga bátyám, mint ahogyan kétségtelenül így van, akkor végzetes tévedé- sen alapult a falukutatók és a Márciusi Front íróinak megmozdulása, mert hiszen, ha gazdasági és politikai szempontból az osztálytagozódás az általános társadalmi rend függvénye, magától értetődik, hogy az osztályiroda- lom is, mint olyan, csak függvénye lehet a fennálló társadalmi rend irodal- mának. Osztályirodalmat csinálni tehát annyit jelentene, mint az osztály- helyzetébe kényszerült ember osztálykultúrájának többé kevésbé szeren- csés művelése. A társadalmi ember szellemi fejlődésének kérdése, az én meggyőződésem szerint, a szellem általános fejlődésével esik egybe, s így számomra ma már kimondottan parasztirodalom, vagy munkásirodalom re- akciós előjel nélkül el sem képzelhető. Hangsúlyozom, hogy ma már, mert hiszen volt idő, mikor a népművészet mélyenszántó és csodálatosan gazdag kultúrkifejeződés volt. Akkor, mikor a nép közvetlen kapcsolatban élt a természettel, mikor misztikus félelme s a gyönyör utáni áhítozása társadal- mi elnyomottságánál fogva éppen csak ebben a közvetített formában feje- ződhetett ki. De amióta ebbe a megtermékenyült kiszolgáltatottságba bele- szólt a technikai civilizáció, az ősi korlátok felbomlottak, s a paraszti nép- ség nemcsak ruházkodását változtatta meg, hanem belső élményvilága is megváltozott, aminek elsősorban primitív népi művészete esett áldozatul. Ezer oka van annak, hogy ma már nem virágozik a népművészet és sokkal több reális okát ismerjük annak, hogy hasonló művészi törekvés, misztikus belső áhítat és kényszerű kifejezési készség az ipari munkásság tömegeiben meg sem született. Az ipari proletariátus, osztály- kialakulásának kezdete óta tömegeivel és egyedeivel benne áll a világ gaz- dasági és szellemi áramlataiban, s ahogyan fel akarja magát szabadítani ál- datlan gazdasági helyzetéből, ugyanúgy igényt tart az egyetemes kultúra eredményeire is. Amit eddig művészi termelés címen a különféle munkás- pártok mesterségesen kitenyészettek, nem volt egyéb dilettantizmusnál és mindmáig a kultúra selejtes adalékának tekinthető. Igaz viszont, hogy az osztályba kényszerített munkásság soraiból egészen nagy koncepciójú, első- rangú tehetségek fejlődtek fel, ugyanúgy, mint a parasztság tömegeiből. Mind a két osztályt nagyrésztben még ma is hatalmas nyers erőnek képzel- hetjük el s csak természetes, hogy ez a nyers erő öntörvényei szerint is ki- választja és maga fölé emeli életerőinek szabaddá lett és előretörő repre- zentánsait. Ezek a munkás- és paraszttömegekből előlépett egyéniségek te- hát nem az osztálykultúra gyarapítói, hanem osztályhelyzetük ellenére is, osztály-, vallás és faji szempontokkal el nem különíthető alkotók.

Kedves Zsiga bátyám hiába is rosszallanád a munkás- és parasztkultú- ráról vallott nézeteimet, ha mégis megtennéd, kénytelen lennék a te pél- dádra hivatkozni, aki ugyan paraszti származású vagy, de hál istennek már

rég túlfejlődött osztályod kicsinyességén, s ha írásaid legnagyobbbrészt a paraszti sorsokról szólnak is, mindazoknak az embereknek szívét érintik, akik még nem merültek alá az embertelenségben. Nagy a parasztság creje, hogy téged kitermelt magából, de nagy a te erőd is, hogy ki tudja, milyen messzire, előttük állsz már az időben. A munkásságnak is világszerte vannak ilyen fiai, ezek ugyan sok mindenben ellentétbe jutottak az osztály dogmaival, de az ő útjuk mutatja meg az utat a többiek számára is. Vagy huszonöt évvel ezelőtt írtam le ezt a mondatot, a munkáspárt vezetőinek adresszáva: „Ne irodalmat követeljenek a proletárnak, hanem a proletárt segítsétek hozzá az irodalomhoz.” Végeredményben ma sem tudnék egyebet mondani erről a kérdéstről.

Van-e hát munkásirodalom?

Írta: Veres Péter

A Kassák cikkében nagyon sok igazság van. De, hogy milyen nagy dolog a jó irodalom, a tisztult gondolatok tiszta kifejezése, arra bizonyíték ez a cikk. Mert a Kassák igazsága nem meggyőző. Lépten-nyomon érzi az ember a homályban maradt ellentmondásokat: *a nagyobb, avagy csak szintén érvényes részigazságokat.*

1. Hogy minden igazi író az általános emberi felé tör, az igaz. Én is ezt írtam nemrégiben is, éppen a Kelet Népében, a munkásirodalomról szóló cikkemben, ilyenformán: „*A nagyigényű író mindig az osztály nélküli társadalomnak ír, még akkor is, ha osztálytársadalomban él, sőt még ha valamelyik harcospártba tartozik is.*” De azért a dolog mégsem olyan egyszerű, mint Kassák írja, hogy munkásirodalom pedig nincs és kész. *Mert van ember, aki már író s van, aki író akar lenni.* Aki már író – ha igazi író –, keresztültör az osztályokon (Gorkij s Kassák is példa rá), de amíg ki nem derül, hogy van-e ekkora creje vagy pedig csak harcos szellemi munkás, újságíró, vagy közíró lehet belőle (ezt még maga sem tudja előre), addig bizony csak az osztályával, osztálya nevében, sőt osztálya harcos pártjában hadakozhat. Furcsa is volna, ha éretlen fejjel az érett íróvághoz nélkülözhetetlen mély emberi tapasztalatok nélkül odaállítaná magát, ahol a harcokkal és művekkel megbizonyított életű írók állanak. Akik ilyesmivel próbálkoznak, nem írók, hanem nagyképű sznobok vagy szolgálékú szellemi mandarinok. Ez nemhogy nevetség: ez teljes képtelenség. Így senki se lesz író. Mindenkinek magának kell meghartolnia az útját s ezt hol tethetné egyebütt, mint egy harcos közösségben. Még ha grófnak született, akkor sincs más útja a becsületes és nagyigényű embernek, de ha munkásnak született, akkor meg éppen csak innen indulhat. Mert bizony a túloldal csak osztályán keresztül vesz tudomást róla. Akkor lesz belőle érték, akár